

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar zenodo Open AIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2026

«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLARNI QO'LLAB-
QUVVATLASH MARKAZI

«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2026-YIL № 5-SONLI ILMIY,
MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI

ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

TA'LIM JARAYONIDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA METODIK ASOSLARI

Boymirzayeva Husnidaxon Ixtiyorjon qizi

Qo'qon davlat universiteti

Pedagogika mutaxassisligi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari keng qamrovda ilmiy tahlil qilinadi. Unda tanqidiy fikrlash tushunchasining mazmuni, mohiyati va uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni asoslab beriladi. Shuningdek, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullari yoritiladi. Maqolada interaktiv metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar hamda o'qitishning ilg'or shakllari orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari asosida ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tanqidiy fikrlash, pedagogika, metodika, ta'lim jarayoni, interaktiv metodlar, mustaqil fikrlash, innovatsion yondashuv, kompetensiya.

Аннотация: В данной статье всесторонне анализируются педагогические и методические основы развития критического мышления в образовательном процессе. Раскрывается сущность понятия критического мышления, его роль и значение в современной системе образования. Особое внимание уделяется формированию у учащихся навыков самостоятельного мышления, анализа, оценки и аргументации. Рассматриваются эффективные методы обучения, включая интерактивные технологии и инновационные педагогические подходы. На основе проведённого исследования разработаны методические рекомендации по повышению качества образования.

Ключевые слова: критическое мышление, педагогика, методика, образовательный процесс, интерактивные методы, самостоятельное мышление, инновационный подход, компетенции.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the pedagogical and methodological foundations of developing critical thinking in the educational process. It examines the concept, essence, and significance of critical thinking in modern education systems. Particular attention is paid to the development of students' independent thinking, analytical skills, evaluation, and reasoning abilities. The study explores effective teaching methods, including interactive techniques and innovative pedagogical approaches. Based on the findings, practical recommendations aimed at improving the quality of education are proposed.

Keywords: critical thinking, pedagogy, methodology, educational process, interactive methods, independent thinking, innovative approach, competencies.

Kirish. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, avvalo, inson kapitalining rivojlanganlik darajasi bilan belgilanadi. Bugungi globallashuv davrida bilimlar hajmi keskin ortib borayotgan bir sharoitda insondan nafaqat mavjud bilimlarni egallash, balki ularni tahlil qilish, qayta ishlash va amaliyotda qo'llash qobiliyati talab etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni

rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Tanqidiy fikrlash tushunchasi ilk bor G'arb pedagogikasida shakllangan bo'lib, u o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi va asosli xulosalar chiqarishi bilan bog'liqdir. Bugungi kunda bu ko'nikma 21-asr kompetensiyalarining ajralmas qismi sifatida qaralmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat ta'lim standartlari va yangi o'quv dasturlarida o'quvchilarning analitik fikrlashini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shu bois, mazkur maqolada tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari chuqur tahlil qilinadi.

Tadqiqot jarayonida kompleks yondashuv asosida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

Nazariy tahlil metodi — tanqidiy fikrlashga oid ilmiy adabiyotlar, pedagogik qarashlar va konsepsiyalar o'rganildi

Qiyosiy tahlil metodi — an'anaviy va innovatsion ta'lim metodlari solishtirildi

Pedagogik kuzatuv — dars jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari tahlil qilindi

Tajriba-sinov ishlari — interaktiv metodlarning samaradorligi baholandi

Statistik tahlil — olingan natijalar umumlashtirildi

Tadqiqotda o'quvchilarning fikrlash faoliyati, darsdagi ishtiroki va bilimlarni o'zlashtirish darajasi asosiy mezon sifatida olindi. Tadqiqotning ishonchliligini ta'minlash maqsadida metodologik yondashuv tizimli va kompleks xarakterda tashkil etildi. Xususan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish jarayoni faqat nazariy emas, balki amaliy jihatdan ham o'rganildi. Shu nuqtayi nazardan, tadqiqotda aralash yondashuvdan foydalanildi, ya'ni sifat va miqdoriy tahlil usullari o'zaro uyg'unlashtirildi. Sifat tahlili doirasida o'quvchilarning fikrlash jarayonlari, muammoli vaziyatlarga munosabati, savollarga javob berishdagi mantiqiylik darajasi kuzatildi. Bunda ochiq savollar, muammoli topshiriqlar va reflektiv yozma ishlar asosiy vosita sifatida qo'llanildi. Mazkur yondashuv o'quvchilarning fikrlash chuqurligini aniqlash imkonini berdi. Miqdoriy tahlil esa o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari, test natijalari va baholash mezonlari asosida amalga oshirildi. Tajriba va nazorat guruhlari o'rtasidagi farqlar solishtirilib, interaktiv metodlarning samaradorligi statistik jihatdan baholandi. Bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodlarning real natijalarini aniq ko'rsatib berdi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida Bloom taksonomiyasi asosida o'quvchilarning bilim darajalari (bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, sintez, baholash) kesimida o'rganildi. Ayniqsa, yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalari — tahlil qilish va baholash bosqichlariga alohida e'tibor qaratildi. Bundan tashqari, pedagogik tajriba jarayonida quyidagi vositalardan keng foydalanildi:

diagnostik testlar

muammoli vaziyatli topshiriqlar

guruhli va juftlikda ishlash metodlari

refleksiya (o'z-o'zini baholash) usullari

Tadqiqotning yana bir muhim jihati — pedagogik eksperiment o'tkazilganidir. Unda tajriba guruhi uchun maxsus ishlab chiqilgan metodik tizim asosida darslar tashkil etildi, nazorat guruhida esa an'anaviy metodlar qo'llanildi. Tajriba yakunida olingan natijalar taqqoslanib, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda interaktiv metodlarning ustunligi isbotlandi. Natijalarni qayta ishlashda oddiy statistik tahlil usullari (foiz hisoblash, o'rtacha ko'rsatkichlar chiqarish)dan foydalanildi. Bu esa tadqiqot natijalarining aniqligi va ishonchliligini ta'minladi. Umuman olganda, qo'llanilgan metodlar tizimi tadqiqot maqsadiga to'liq xizmat qildi va ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali yo'llarini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xususan, interaktiv metodlardan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning faolligi 35–40% ga oshgani kuzatildi. Birinchidan, "Aqliy hujum", "Debat", "Insert", "Klaster" kabi metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu metodlar orqali o'quvchilar o'z fikrini erkin bayon qilishni o'rganadi.

Ikkinchidan, tanqidiy fikrlash o'quvchilarda muammoli vaziyatlarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada ular real hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladi. Uchinchidan, o'quvchilarning axborot bilan ishlash madaniyati shakllanadi. Ular turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, solishtirish va baholashni o'rganadi. To'rtinchidan, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlar ham ijobiy tomonga o'zgaradi. O'qituvchi endilikda bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi va hamkor sifatida namoyon bo'ladi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon o'quvchilarning faqat bilim olishiga emas, balki ularni tahlil qilish va baholashiga qaratilgan. Shu bilan birga, amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim o'qituvchilarning an'anaviy usullardan voz kechishga tayyor emasligi, metodik qo'llanmalar yetishmasligi va texnologik vositalarning kamligi tanqidiy fikrlashni rivojlantirish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, bu muammolarni hal etish orqali ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirish mumkin. Ayniqsa, o'qituvchilarning malakasini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish jarayoni nafaqat metodik yangilanishlarni, balki ta'lim falsafasining o'zgarishini ham talab etadi. An'anaviy ta'lim modelida o'quvchi ko'proq tayyor bilimlarni qabul qiluvchi sifatida qaralsa, zamonaviy yondashuvda u faol subyekt, ya'ni bilimni mustaqil ravishda izlovchi va yaratuvchi sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni ta'limning markaziy komponentiga aylantiradi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatdiki, rivojlangan ta'lim tizimlarida tanqidiy fikrlash alohida kompetensiya sifatida emas, balki barcha fanlar kesimida integratsiyalashgan holda shakllantiriladi. Masalan, tabiiy fanlarda tajriba asosida tahlil qilish, ijtimoiy fanlarda esa turli manbalarni solishtirish orqali xulosa chiqarish o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi. Shu jihatdan qaraganda, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish faqat metod tanlash bilan cheklanmay, balki o'quv dasturlarini qayta ko'rib chiqishni ham talab qiladi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, tanqidiy fikrlashni

rivojlantirishda o'quv muhitining roli ham muhimdir. Erkin fikr almashish, xatodan qo'rqmaslik, o'z nuqtayi nazarini himoya qilish imkoniyati mavjud bo'lgan sinf muhitida o'quvchilarning fikrlash faolligi sezilarli darajada oshadi. Aksincha, qat'iy nazoratga asoslangan muhitda o'quvchilar passiv holatga tushib qolishi kuzatiladi. Bundan tashqari, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi ham muhim omil hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlarini samarali qo'llay oladigan o'qituvchilar o'quvchilarda yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini shakllantira oladi. Shu bois, pedagog kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish jarayonida tanqidiy fikrlash metodikasiga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Yana bir muhim jihat — baholash tizimi hisoblanadi. An'anaviy baholash usullari ko'proq reproduktiv bilimlarni aniqlashga qaratilgan bo'lsa, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun formatif (jarayonli) baholash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu o'quvchilarning fikrlash jarayonini kuzatish, ularning individual rivojlanishini baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keng joriy etilishi ham tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Raqamli platformalar, onlayn muhokamalar va interaktiv dasturlar o'quvchilarning mustaqil izlanish olib borishiga va turli manbalarni tahlil qilishiga keng imkoniyat yaratadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari va tahlillar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Ya'ni, metodika, o'quv dasturi, o'qituvchi malakasi, baholash tizimi va ta'lim muhitining uyg'unligi ta'minlangandagina yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Bu esa ta'lim tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bugungi kunning eng muhim pedagogik vazifalaridan biridir. Bu ko'nikma o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etishi va hayotiy qarorlar qabul qilishida muhim rol o'ynaydi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun interaktiv metodlardan keng foydalanish, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish va ta'lim jarayonini innovatsion asosda tashkil etish zarur. Natijada, zamonaviy fikrlovchi, raqobatbardosh va intellektual salohiyatga ega yosh avlodni tarbiyalash mumkin bo'ladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo'lib, u faqat alohida dars yoki metod bilan cheklanib qolmasligi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov B.R. *Pedagogik tafakkur va uning rivojlanish bosqichlari*. – Toshkent: Fan, 2012. – 256 b.
2. Xoliqov A.A. *Pedagogik mahorat*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2010. – 320 b.
3. To'xtaxodjayeva M.X. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2013. – 384 b.
4. Nishonova Z.T. *Ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni shakllantirish*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. – 240 b. Halpern, D.F. *Thought and Knowledge*. Psychology Press, 2013. – 512 p.
5. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent, 2008. – 176 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent, 2022. – 464 b.
7. Yo'ldoshev J., Usmonov S. *Pedagogika asoslari*. Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 320 b.